ঋতু সংহাৰ

(মহাকৱি কালিদাস কৃত্যম্)

অনুবাদক

শ্ৰীমতী লোকেশ্বৰী দেৱী

শ্ৰদ্ধেয়া সোণালি বাইদেউলৈ
কৰকমলত
লোকেশ্বৰী দেৱীৰ
হৈ
অনুৰ বৰুৱা
৩১/৩/১৩
9401361688

ঋতু সংহাৰ

(মহাকৱি কালিদাস কৃত্যম্)

অনুবাদক

শ্ৰীমতী লোকেশ্বৰী দেৱী

তৰাজান, যোৰহাট

প্ৰকাশক

শ্ৰীকেশৱানন্দ বৰুৱা

তৰাজান, যোৰহাট ।

মূল্য— ৪·০০ (চাৰি টকা)

ছপা— ভকেচনেল প্ৰিন্টিং প্ৰেছ
যোৰহাট ।

মহাকবি কালীদাসব এই মহান কাব্যটিক অসমীয়ালৈ অনুবাদ কৰিবলৈ লৈ নিজকে অপৰাধী কৰা যেনহে অনুভৱ হ'ল। যি জনা পুৰুষে ভাৰতীয় সাহিত্যত এটি যুগ সৃষ্টি কৰিছিল সেইজনা মনিষীৰ তেনে অমৰ লিখনিক ফুটাই তুলি তেওঁৰ কাব্যক যথাযথ ভাৱে অনুবাদ কৰিব পৰা যোগ্যতা মোৰ নিচিনা এক ক্ষুদ্ৰ লেখিকাৰ পক্ষে সম্ভৱ জানো হব পাৰে। তথাপিও মোৰ শক্তিয়ে আতে মানে যথা সাধ্যে তেখেতৰ শব্দ বিলাকৰ অসমীয়া প্ৰতিশব্দ দি এই পুথিখন যুগুত কৰিছো। পঢ়ুৱৈ সমাজে মূল কাব্যটিৰ কৱি জনাৰ প্ৰতিভাকে স্মৰণ কৰি, মোৰ দোষ-ত্ৰুটি ভুল-ভ্ৰান্তি সকলো মাৰ্জ্জনা কৰি পুথিখনিক আদৰৰ চকুৰে চালে কৃতাৰ্থ হম। এয়ে লেখিকাৰ ফালৰ পৰা নিবেদন।

কৃতজ্ঞতা জ্ঞাপন

প্ৰেৰণা হৈছে কোনো কামত পূৰ্ণতাৰ প্ৰাণ শক্তি। এই প্ৰেৰণা কেতিয়াবা নিজৰ ভিতৰতেই সৃষ্টি হয় কেতিয়াবা নিজৰ সুপ্ত-শক্তি জগাই তুলিবৰ বাবে প্ৰেৰণা যোগাব লগা হয় আনে। শ্ৰদ্ধেয় শ্ৰীযুত গোলোকেশ্বৰ বৰুৱাদেৱে তেখেতৰ বিদ্যোৎসাহী স্বভাৱৰ বশৱৰ্ত্তী হৈয়ে মোক বাৰে বাৰে সংস্কৃত পুথি সমূহ অসমীয়ালৈ অনুবাদ কৰিবলৈ অনুপ্ৰেৰণা যোগালে— কেৱল কথাৰে নহয় দুই চাৰিখন কিতাপ নিজে আনি দি। প্ৰথমে তেখেতে "দশকুমাৰচৰিত" পুথি খনি মোক অনুবাদ কৰিবলৈ দিয়ে। তাৰ দুই তিনিটা উচ্ছাশ অনুবাদ কৰাৰ পিছতে কিতাপখন বিশেষ প্ৰয়োজনত লৈ যায় আৰু তেখেতৰ "ঋতুসংহাৰ" খন অনুবাদৰ বাবে দি যায় তেখেতৰ প্ৰেৰণাময়ী বাণীয়ে মোক পুথি খন অনুবাদ কৰিবলৈ কেৱল প্ৰেৰণা দিয়াই নহয় প্ৰায়ে বাধ্য কৰায়। আজি পুথি খনি মুদ্ৰনৰ সময়ত মই তেখেতলৈ আন্তৰিক কৃতজ্ঞতা জ্ঞাপন কৰিলো।

স্থানীয় জগন্নাথ বৰুৱা মহাবিদ্যালয়ৰ প্ৰবক্তা শ্ৰদ্ধেয় শ্ৰীযুত ডিম্বেশ্বৰ দয়াল শৰ্ম্মাদেৱে (তেখেত বৰ্ত্তমান অৱসৰ প্ৰাপ্ত), এই পুথিখনি অনুবাদ কৰাৰ পিছত চকু ফুৰাই দি যি সহানুভূতি জনালে তাৰ বাবে তেখেতক মই আন্তৰিক কৃতজ্ঞতা জ্ঞাপন নকৰি নোৱাৰো।

বকুল বনৰ কবি ৮ আনন্দ চন্দ বৰুৱাদেৱ স্বয়ং গাৰেই এই পুথিখনিত চকু ফুৰাই দিছিল। তেখেত জীৱিত কালত পুথি খন প্ৰকাশ কৰিব নোৱাৰিলো। আজি মুদ্ৰণৰ প্ৰাক্ মুহুৰ্ত্তত তেখেতৰ বিদেহী আত্মাৰ প্ৰতি শ্ৰদ্ধাত মোৰ মূৰ দোঁখাইছে।

মোৰ বিদ্যালয়ৰ সহকৰ্ম্মী সকলে মুদ্ৰণৰ সময়ত নকল চোৱা-চিতা কৰি যি সহযোগিতা আগবঢ়ালে তাৰ বাবে তেখেত সকললৈ মোৰ আন্তৰিক কৃতজ্ঞতা থাকিল।

শ্ৰদ্ধাৰে
লিখিকা
শ্ৰীলোকেশ্বৰী দেৱী

ঋতু সংহাৰ

(মহাকবি কালিদাস কৃতম্)

গ্ৰীষ্মবৰ্ণনম্ (গ্ৰীষ্মবৰ্ণনা)

হে প্ৰিয়ে- চোৱা এয়া গ্ৰীষ্ম আগমণ
প্ৰচণ্ড উত্তাপশীল হ'ল ভানুমান
স্পৃহনীয় অতিশয় ৰজনী ৰমণ
স্তব্ধ হ'ল মদনৰ ধনু পঞ্চবান॥ ১
ক্ষীন অঙ্গ জলাশয় কমি গ'ল পানী
ভাল লাগে জোৎস্নাময়ী শীতল যামিনী
জলযন্ত্ৰ মুক্ত গৃহ আৰু মুক্তা মনি ;
সৰসচন্দন হয় প্ৰিয় মানুহৰ
এয়ে সেই গ্ৰীষ্মকাল উত্তাপ প্ৰখৰ॥ ২
সুবাসিত আট্টালিকাত বহি শান্ত মনে
প্ৰিয়তমা মুখবায়ুত কঁপা মধু পানে
কামানল পুষ্টকাৰী শুনি বীণাধ্বনি
কটায় পুৰুষগণে বিনিদ্ৰ ৰজনী॥ ৩
ৰূপহীয়ে নিতম্বত পিন্ধি চন্দ্ৰ হাৰ
চন্দন খচিত হাৰ কৰি কুচভাৰ
সুগন্ধি তেলেৰে কেশ কৰি সুশোভন
পুৰুষৰ গ্ৰীষ্ম তাপ কৰে নিবাৰণ॥ ৪
ঈষৎ ৰক্তিম লাক্ষাৰস অঙ্গে সানি
নুপূৰেৰে শোভা কৰি চৰণ দুখানি
পদে পদে ৰাজহংস সম মুহুস্বৰে
কামৰস সৃষ্টি বাৰু কাৰনো নকৰে॥ ৫
ৰূপহীৰ স্তন যদি চন্দন মণ্ডিত

বক্ষহাৰ অলঙ্কাৰে নিতম্ব শোভিত
ইবিলাক দেখা পায়ো কোন পুৰুষৰ
কামশক্তি সুপ্ত হৈ ৰব অন্তৰৰ ॥ ৬
উতপ্ত গ্ৰীষ্মৰ বাবে যুৱতী সকলে
স্থুল ত্যজি সূক্ষ্ম বস্ত্ৰ পিন্ধে এইকালে।
চন্দন জলেৰে সিক্ত ব্যজনৰ বা-ই
অলঙ্কাৰ হাৰ যুক্ত কুচৰ শোভাই
বীণা আৰু সঙ্গীতৰ সুললিত স্বৰে
শুই থকা মদনকো জাগৰিত কৰে॥ ৭
নিদ্ৰামগ্ন কামিনীৰ মুখ শোভা চাই
ম্লান দেখি নিজ মুখ লজ্জাই ঘৃণাই
সমগ্ৰ ৰজনী ইন্দু মনে হৈ ক্ষুন্ন
নিশাৰ অন্তত হয় নিজেই বিবৰ্ণ॥ ৮
প্ৰচণ্ড সূৰ্য্যৰ তাপে তাপিতা পৃথিৱী
বায়ুয়ে উৰায় ধূলি দশোদিশ ব্যাপি
প্ৰিয়াৰ বিয়োগানলে চিত্তদগ্ধ কৰা
প্ৰবাসী জনৰ হয় সহিব নোৱাৰা ॥ ৯
প্ৰচণ্ড সূৰ্য্যৰ তাপে দগ্ধ মৃগ কুল
পিপাসাত অতিশয় হয় যে আকুল
দূৰৰ মেঘৰ ছাঁতে জল-ভ্ৰম জাগে
পানী বুলি খাবলৈ খেদি যায় বেগে॥ ১০
লজ্জাশীলা ৰূপহীৰ কটাক্ষ দৃষ্টিয়ে
হাস্য আৰু লাস্যময়ী অধৰ ভঙ্গিয়ে
জোৎস্নাময়ী ৰজনীৰ পীড়নৰ দৰে
প্ৰবাসী লোকৰ মন কামোন্মাদ কৰে॥ ১১
(ব্যজন=বিছনি)

প্ৰচণ্ড সূৰ্য্যৰ তাপে দগ্ধ হৈ অতি
উত্তপ্ত পথেদি অতি কষ্টে কৰে গতি
অধোমুখে ত্যাগ কৰি শ্বাস ঘন ঘন
ময়ুৰৰ ছাঁত শ্ৰান্তি লভে ফনী গন॥ ১২
তৃষ্ণাতেই বলশক্তি সমূলে হেৰায়
জিভা মেলি ঘন ঘন নিশ্বাস পেলায়
কেশৰৰ অংগ ভাগ ঘনে ঘনে লৰে
কাষতে হাতীক দেখি সিংহই নামাৰে॥ ১৩
পিয়াহত অণ্ঠেকণ্ঠে ষায়ষে শুকাই
ৰ'দৰ তাপত তৃষ্ণা ক্ৰমে বৃদ্ধি পাই
জল অন্বেষণে হাতী চতুৰ্দ্দিশে ফুৰে
সিংহক দেখিও ভয় কিঞ্চিতো নকৰে॥ ১৪
অগ্নিসম সূৰুযৰ প্ৰচণ্ড কিৰণ
দেহে মনে ক্লান্ত হৈ পৰে মৈৰা গণ
ক্লান্তি আৰু অৱসাদে হীনবীৰ্য্য কৰে
পেখমত ফনাধৰা ফনীকো নামাৰে॥ ১৫
শুকান পুখুৰী খান্দি দীঘল দাঁতেৰে
গাহৰীয়ে পিয়াহত পানীকে বিচাৰে
ভাৱ হয় সূৰুযৰ তাপে পাই ক্লেশ
কৰিব খুজিছে গৈ পাতাল প্ৰবেশ॥ ১৬
ৰ'দৰ তাপৰ বাবে বোকা-পানী এৰি
ভেকুলীয়ে বামলৈ উঠে জাপ মাৰি
আততায়ী ভয়-ভ্ৰান্তি একোকে নগনি
ফনীৰ ফনাৰ তলে লয়হি জিৰণি॥ ১৭
হাতীবোৰে খেদা-খেদি কৰি পৰষ্পৰে
আস্ফালনে পদুমৰ গছবোৰ মাৰে

মাছো মৰে শৰালীৰো ভয় ভাব বাঢ়ে
সৰোবৰৰ বোকাবোৰ বেছি শুষ্ক কৰে ॥ ১৮
সূৰ্য্যৰ তাপত মনি কৰে ঝকমক্
বায়ু পাগে হুয়ো জিহ্বা কৰে লক্ লক্
সূৰ্য্যৰ তাপত সাপে ব্যাকুল অন্তৰে
তৃষ্ণাতেই ভেকুলীক দেখিও নামাৰে ॥ ১৯
গিৰিৰ গুহাৰ পৰা বাহিৰ ওলাই
জিভামেলি মুখেৰে ফেন উলিয়াই
তৃষ্ণাত ব্যাকুল হৈ পানীকে বিচাৰি
বনৰীয়া ম'হবোৰ ফুৰে ঘূৰি ঘূৰি ॥ ২০
দাবানলে বনভূমি কৰিছে দহন
শুকাই পৰিছে যত জলাশয় গণ
বায়ুয়ে শুকান পাত নিয়ে উৰুৱাই
দেখিলে বনৰ দৃশ্য ভয় লাগি যায় ॥ ২১
পক্ষীয়ে ডালত পৰি ঘন শ্বাস এৰে
ক্লান্ত কপি বন কুঞ্জে বিচৰণ কৰে
পিয়াহত গৰুবোৰ ফুৰিছে বনাই
শ্বৰভে কষ্টেৰে অতি পানী তুলি খায় ॥ ২২
নৱ বিকশিত হোৱা ফুলৰ কলিয়ে
সেন্দুৰ সদৃশ ৰঙা অগ্নি শিখা বোৰে
বায়ুৰ বেগত বেগে কৰিছে ভ্ৰমন
কৰিবলৈ গছ লতাৰ শিৰ আলিঙ্গণ
গুহাৰ বায়ুয়ে বেগ অধিক বঢ়াই
শুকান বাঁহত ঘোৰ শব্দে সোমাই
ঘাঁহনিত পৰিলেই ঘাঁহবোৰ পোৰে
পহুৰ নোমত লাগি পহুবোৰো মাৰে ॥ ২৩

অগ্নিয়ে প্ৰৱেশ কৰি শাল্মলী বনত
সোনযেন শোভা ধৰে গছৰ ধোন্দত
পালেই শুকান গছ ততালিকে পোৰে
ইদৰে বায়ুত ভাহি বিচৰণ কৰে ॥ ২৪
হাতী, সিংহ, গৰু সৱে আতুৰত পৰি
অন্তৰৰ বৈৰী ভাৱ যায় যে পাহৰি
অগ্নিৰ ভয়ত এৰি নিজ নিজ স্থান
নদীৰ পাৰত গৈ লৈছে বিশ্ৰাম ॥ ২৫
ফুলিছে পদুম হৈ অতি সুশোভন
পাটলীৰ গন্ধবাহী বলিছে পৱন
শীতল পানীত স্নান. জ্যোৎস্নাময়ী ৰাতি
এই ঋতু মানুহৰ প্ৰিয় হয় অতি ॥
কামিনী কণ্ঠৰ সুললিত গীত শুনি
কৰোৱাহি শান্ত এই গ্ৰীষ্মৰ যামিনী ॥ ২৬

পাতনি

ঋতু হ'ল প্ৰকৃতিৰ এটি নিত্য নৈমিত্তিক পৰিৱৰ্ত্তন। ইয়াত জীৱ বিশেষৰ কিবা প্ৰয়োজন আছে জানো! কিন্তু প্ৰকৃতিয়ে জীৱ জগতক কোনো দিনেই নিজৰ বুকুৰ পৰা আঁতৰত এৰি নথয়। সেয়েই প্ৰকৃতিৰ পৰিৱৰ্ত্তন জীৱ জগতৰ অননুভূত হৈ ৰব নোৱাৰে। গ্ৰীষ্মৰ প্ৰখৰ তাপে প্ৰকৃতিত জোৱাৰ তুলিছে। গোটেই প্ৰকৃতি গ্ৰীষ্মৰ তাপত তপ্ত হৈ পৰিছে। অৰণ্যত বনাগ্নিৰ সৃষ্টি হৈছে। তাৰ পৰিণতি ভোগ কৰিছে জীৱ জগতে। অত্যন্ত আত্ম চেতনা যুক্ত মানুহে প্ৰকৃতিৰ এই পৰিৱৰ্ত্তনৰ লগত নিজকে খাপ খুৱাই লবৰ বাবে নিজকে গ্ৰীষ্মৰ উপযুক্ত কৰি লৈছে এনেকি বন্য জন্তু বিলাকেও নিজক গ্ৰীষ্মৰ উপযুক্ত কৰিবৰ বাবে নানান চেষ্টা কৰিছে। মহাকবি কালিদাসে জড় আৰু চেতনৰ মাজত থকা এই সম্বন্ধটোৰ যি মনোগ্ৰাহী বৰ্ণনা দিছে তাত দ্বিতীয় হাত পৰি বহুত ম্লান হলেও যথাশক্তি ৰক্ষা কৰাৰ চেষ্টাৰ ত্ৰুটি কৰা নাই। তথাপি মুক জানো বাচাল হব পাৰে, আমাৰ নিচিনা এক ক্ষুদ্ৰ মস্তিষ্কৰ মানুহে মহাকবি কালিদাসৰ কাব্যিক বিভূতিৰাজিৰ যথাযথ উপস্থাপন কৰাত সিদ্ধ হোৱা বুলি কোৱা কথাও জানো সাধ্যাতীত নহয়। গতিকে-শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰৰ দৰে—

"হস্তীৰ দেখিয়া লাভ শশা যেন ফাড়ে মাৰ্গ
মোৰো ভৈলে তেহ্নয় অৱস্থা॥"

বুলিয়ে এই ঋতু সংহাৰ ৰচনাৰ পাতনি মেলিলে অত্যান্তৰ নহব।

২। বৰ্ষাবৰ্ণনম্ (বৰ্ষা বৰ্ণনা)

হাতীৰ সদৃশ সঙ্গী জলপূৰ্ণমেঘে
বিজুলী পতাকা, বজ্ৰ লৈ বাদ্যৰূপে,
ৰজাৰ সদৃশ ৰূপ কৰিছে ধাৰণ
চোৱা প্ৰিয়ে, হ'ল এই বৰ্ষা আগমন॥
স্থানে স্থানে উৎপলৰ পাতৰ শোভাৰে
কোনোস্থানে কঁাজলৰ ৰেখাৰ আকাৰে
কোনো স্থানে গৰ্ভিনীৰ স্তনৰূপ ধৰি
আকাশত মেঘবোৰ ফুৰে ঘূৰি ঘূৰি॥ ২
তৃষ্ণাতুৰ চাতকৰ প্ৰতি কৃপাভাৰে
কলহৰ মুখে বৃষ্টি ঢালে ঠাৰে ঠাৰে
শ্ৰুতি সুখকৰ মৃদু কৰিছে গৰ্জ্জন
মন্থৰ গতিত গুছি যায় মেঘ গণ॥ ৩
মেঘৰ গৰ্জ্জন তুল্য লৈ বাদ্যৰাজি
বিজুলীৰ গুণ টানি ইন্দ্ৰধনু সাজি
মুষলধাৰাৰ বৃষ্টি বৰ্ষি বান গণ
উন্মাদিত কৰি তোলে প্ৰবাসীৰ মন॥ ৪
বৈদুৰ্য্যমনিৰ সম নৱ তৃনাঙ্কুৰে
নতুনকৈ পাতমেলা কন্দলী লতাৰে
ইন্দ্ৰগোপ কীট সহ শোভে বসুমতী
ৰঙা নীলা মনি পিন্ধা যেনিবা যুৱতী॥ ৫
আনন্দত গীত গাই যত মৈৰাগণ
কেতিয়াবা আনন্দত ধৰিছে পেখম
প্ৰেয়সীক চুমা যাচি আলিঙ্গণ কৰি
আনন্দতে কেতিয়াবা নাচে ঠেও ধৰি॥ ৬

ঘোলা পানী পাই নদী দ্ৰুত গামী হয়
তুকাষৰ গছবোৰ উভালি পেলায়
তুষ্টা ৰূপহীৰ দৰে কোৰাল সোঁতেৰে
হিলদল ভাঙি গৈ সাগৰত পৰে॥ ৭
নতুনকৈ গজি উঠা ঘাঁহনি ডৰাট
হৰিণীৰ আধাখোৱা ঘাঁহৰ শোভাই
বিন্ধ্য পৰ্ব্বতত থকা তৰু লতা গণ
মানুহৰ মন কেনে কৰে আকৰ্ষণ ৮॥
হৰিণীৰ ভয়-ভীতা চকুৰ চাৱনী
নদীৰ পাৰত গজা সেউজী বননি
তুয়োটিৰে শোভা আহা, কিযে বিতোপন
কুতুহলি কৰি তোলে মানুহৰ মন॥ ৯
ঘনে ঘনে মেঘে কৰে ভীষণ গৰ্জ্জন
ঘনঘোৰ অন্ধকাৰে ঢাকিছে গগন
বিজুলীত পথচিহ্ন কৰি অন্বেষণ
প্ৰেমিক বিচাৰি যায় অভিষাৰী গণ॥ ১০
বিজুলীত, গাজনিত ভয় পাই অতি
নিচেই কাষতে পাই অপৰাধী পতি
ক্ৰোধ ভাব পৰিহৰি যত নাৰীগণ
স্বামীকেই দৃঢ় ভাৱে কৰে আলিঙ্গণ॥ ১১
প্ৰৱাসত পতি থকা ৰমণী সকলে
বিম্বোধৰ সিক্ত কৰি নয়ণৰ জলে
মাল্যানুলেপন আদি কৰি বিসৰ্জ্জন
বিষাদ মনেৰে কাল কৰিছে যাপন॥ ১২
কীট-বালি-তৃন যুক্ত ঘোলা পানী পাই
ভেকুলীৰ দলে মনে অতি ভয় খাই

একা-বেকা পথাৰেলে সাপৰ গতিৰে
ভয়তে প্ৰবেশ কৰে ভূৰ্গৰ্ভ ভিতৰে॥ ১৩
নৱপদ্ম প্ৰত্যাশাত মূৰ্খ অলিকুল
এৰি যায় মধুদানকাৰী পদ্মফুল
নৃত্যাৰতা মৈৰাপাখী পদ্মজ্ঞান কৰি
পাখীৰ চক্ৰত গৈ পৰে উৰি উৰি॥ ১৪
মেঘৰ গৰ্জ্জন শুনি বন হস্তীগণ
আনন্দত মূহুৰ্মূহুঃ কৰিছে গৰ্জ্জন
নীলোৎপল সম গণ্ড ঝকমক্ কৰে
মদলোভী ভোমোৰাই তাতে গৈ পৰে॥ ১৫
পৰ্ব্বতৰ শৃঙ্গৰাজি মেঘে ঢাকি ধৰে
জুৰিবোৰ পানীৰেই পূৰ্ণ হৈ পৰে
মৈৰাৰ নৰ্ত্তন আদি দৃশ্য মনোহৰ॥১৬
দেখিলে উৎসুকে ভৰে মন মানুহৰ
জলপূৰ্ণ মেঘ স্পৰ্শে শীতল পবন
বান্দৰে শোভিত কদম্বাদি বৃক্ষগণ।
পুষ্প গন্ধে সুবাসিত বয় সমীৰণ
উন্মত নহে স্থিৰে ৰব কাৰ মন॥ ১৭
নিতম্ব প্ৰসাৰী কেশ পুষ্পৰ কুণ্ডল
কুচযুগে হাৰ মৃদু হাঁহিটি উজ্বল
দেখিলে নাৰীৰ এনে ৰূপ বিনোহন
কামীপুৰুষৰ কামোদ্দীপ্ত হয় মন॥ ১৮
বিজুলীৰ কামধনু মেঘমালা স্তন
সালঙ্কৃতা যুৱতীৰ ৰূপে বিতোপন
এই তুয়োটিতে থকা ৰূপৰ সম্ভাৰে
প্ৰৱাসী জনৰ প্ৰাণে কামনা সঞ্চাৰে॥ ১৯

কদম্ব কেতেকীমালা শোভিছে শিৰত
অৰ্জুন ফুলৰ কেৰু জ্বলিছে কাণত।
এনেদৰে যুৱতীয়ে আনন্দ মনেৰে
প্ৰকৃতিৰ অৱদান লইছে সাদৰে॥ ২০
কৃষ্ণ অগৰুৰে অনুলেপি সৰ্ব্বাঙ্গত
ফুলৰ সুগন্ধিৰেনু সিঁচিয়ে কেশত
মেঘৰ গৰ্জ্জন শুনি ৰমণী সকলে
গুৰু গৃহ এৰি শোৱা গৃহত সোমালে॥ ২১
সুনীল মেঘৰ মাজে বিজুলীৰ খেলা
মৃদু পবনত ধীৰে বোৱা মেঘমালা
দেখা পাই এনে ৰূপবিশ্ব প্ৰকৃতিৰ
বিচ্ছেদ অগনি বাঢ়ে বিৰহী নাৰীৰ॥ ২২
তাপদূৰ হোৱা হেতু নতুন বৃষ্টিত
কদম্ব ফুলেৰে হৰ্ষ জনাই ভূমিত
বতাহত হালি-জালি মৈৰা পাখীদৰে
আনন্দত বনভূমি যেন নৃত্য কৰে॥ ২৩
কদম্ব, যুথিকা আৰু মালা বকুলৰ
ফুলি উঠা কদম্বেৰে ভূষণ কানৰ
স্বামীৰ সমান স্নেহে এই বৰষাই
যুৱতীক ইবিলাক দিয়েহি পিন্ধাই॥ ২৪
বৰষাতে নাৰীকুচ ঢাকি হাৰ পিন্ধে
নিতম্বত অতি সুক্ষ্ম শুভ্ৰ বস্ত্ৰ বান্ধে
ত্ৰিবলি বিভক্ত মধ্যদেশ শোভা কৰি
বিন্দু বিন্দু ঘাম বয় ন পানী পৰি॥ ২৫
নৱ জল কেনা পূৰ্ণ হয় মেঘ গণ
পুষ্পভৰে অৱনত তৰু লতা গণ।

কেতেকীৰ গন্ধবাহী মলয় সমীৰে
ৰমণীৰ প্ৰাণ-মন প্ৰফুল্লিত কৰে॥ ২৬
জলৰ ভৰত নত যত মেঘবোৰে
এয়াই আশ্ৰম ভাবি আনন্দ অন্তৰে
গ্ৰীষ্মাগ্নিত দগ্ধ হোৱা বিন্ধ্য পৰ্ব্বতত
জল বৃষ্টি কৰি দিয়ে আনন্দ মনত॥ ২৭
ৰমণীয় ৰমণীৰ চিত্ত প্ৰসাদক
বৃক্ষাদিৰ বন্ধু জীৱৰ জীৱন স্বৰূপে
এয়ে সেই বৰ্ষাঋতু অতি মহীয়ান
কৰক তোমাৰো প্ৰিয়ে মঙ্গল বিধান॥ ২৮

শৰৎ বৰ্ণনম্

কাশপুষ্প বিলাকেৰে বসন প্ৰস্তুত কৰি
হংসৰৱে নুপুৰৰ ধ্বনি।
সোণোৱালী ধানবোৰে যেন দেহা শোভা কৰি
পালে আহি শৰৎ শুৱনি॥ ১
পৃথিবী শুকুলা হয় কাশ ফুল ভাৰ লৈ
ৰজণীয়ে জোনৰ কিৰণ।
নৈত শোভে হাঁহবোৰ হ্ৰদত মালতী ফুল
ধৰে শুভ্ৰ ৰূপালী ৰহন॥ ২
দৰিকণা মাছ বোৰে জিভাৰ আকাৰ ধৰে
হাঁহবোৰে ৰচে কণ্ঠহাৰ।
বালি পূৰ্ণ ঘাট বোৰে নিতম্বৰ শোভা ধৰে
নদী হয় কামিনী দুৰ্ব্বাৰ॥ ৩
শঙ্খ মৃনালৰ দৰে বগা বগা মেঘবোৰ
খণ্ড হৈ দূৰে দূৰে থাকি।

শুভ্ৰ চামৰৰ দৰে   বতাহত উৰি ফুৰে
আকাশক ৰজায়েন দেখি॥ ৪
কাঁজল বৰণ মেঘ   সুন্দৰ পৃথিৱী খনি
বন্দুক ফুলৰ ৰঙা ৰাগে।
সুন্দৰ পদুম ভৰা   দেখিলেই মনহৰা
ধৈৰ্য্যে ৰব কোননো যুৱকে॥ ৫
শীতল মলয়া বৈ   কুঁহিপাত নচুৱাই
ফুলি উঠে কুবিদাৰ ফুল।
ভোমোৰাই মধুচোহা   দেখি দৃশ্য মনোমোহা
হিয়া কাৰ নহয় আকুল॥ ৬
তৰা অলঙ্কাৰ পিন্ধি   মেঘ মালাৰ বেণী গাঁঠি
চন্দ্ৰমুখী শুৱনি শৰ্ব্বৰী।
জ্যোৎস্না আভৰণ কৰি   যুৱতীৰ বেশ ধৰি
দিনে দিনে যায় যেন বাঢ়ি॥ ৭
কাৰগুছত ঠেকা খাই   ঢৌ বোৰ ফাটি যায়
হাঁহ আৰু শৰালীৰে পাৰ মুখৰিত।
পদ্ম ৰেণু ফুৰে ভাহি   দেখি দৃশ্য মনোগ্ৰাহী
পুলকে আকুল হয় মানুহৰ চিত॥ ৮
শুভ্ৰ চাৰু গিৰণৰ   অলঙ্কাৰ মনোহৰ
পিন্ধিলৈ শৰীৰত শীতাংশু চন্দ্ৰই।
পতি বিয়োগৰ শৰ   কৰি দিয়ে তীক্ষ্ণতৰ
দগ্ধ হয় অতিশয় ৰমণী হৃদয়॥ ৯
ধানবোৰ হালে জালে   কুৰুবক ফুলে নাচে
পদ্মৰ সুবাসে ভৰা নাচে সৰোবৰ।
ইদৰে বায়ুয়ে হাঁয়   যুৱক জনক পাই
বলেৰে কৰেহি যেন আকুল অন্তৰ॥ ১০

হাঁহিৰে শুৱনি হৈ   পদুম কমল লৈ
বিভূষিত সৰোবৰ অতি বিতোপন।
প্ৰভাতি বায়ুয়ে ধীৰে   সৰু ঢৌ সৃষ্টি কৰে
দৃশ্য দেখি মুগ্ধ হয় মানুহৰ মন॥ ১১
ইন্দ্ৰধনু মাৰ গ'ল   বিজুলী ননচা হ'ল
বগলীও শাৰী পাতি আকাশত নুৰে।
মেঘ দেখি ৰঙ পোৱা   ময়ুৰ বোৰলৈ চোৱা
আকাশৰ ফালে যেন মুখকে নকৰে॥ ১২
মদনে কৰিছে ত্যাগ   নৃত্যহীন ময়ুৰক
গায়ক হংসৰ সঙ্গ কৰিছে গ্ৰহণ।
কদম্ব অৰ্জ্জুন সজ্জ   নীপ আদি পুষ্প এৰি
সপ্তচ্ছদ বৃক্ষকেই কৰিছে বৰণ॥ ১৩
শেফালিকা ফুলবোৰে   উপবন শোভাকৰে
তাতে পৰি পক্ষীগণে গাই মধুগীত।
তলত হৰিণী শুই   ভেট যেন চকু লৈ
উৎকণ্ঠিত কৰি তোলে মানুহৰ মন॥ ১৪
প্ৰভাতি সমীৰ বৈ   ধীৰে ধীৰে কপোৱাই
কহ্লাৰ, কমল, ভেট আদি পুষ্পচয়।
পাতত নিয়ৰ কনা   অতি শীতলতা সনা
দেখিলে মনৰ যেন আবেশ বঢ়াই॥ ১৫
দূৰৰ ধাননি ডৰা   পকা ধানে শোভি পৰা
গৰুৱে আনন্দমনে ঘাঁহ খাই ফুৰে।
হাঁহ আৰু শৰালীৰ   মধুগীতে মুখৰিত
দিগন্তৰ এই দৃশ্যে মনপ্ৰাণ হৰে॥ ১৬
নাৰীৰ খোজৰ দৰে   হাঁহবোৰে খোজ কাঢ়ে
পদুমে সৃজন কৰে ৰমণীৰ মুখ।

নীলোৎপলে কটাক্ষৰ ঢৌৱে ভ্ৰূ বিলাসৰ
সৰোবৰে ধৰে দিব্য ৰমণীৰ ৰূপ ॥ ১৭
শ্যামবৰণীয়া লতা পুষ্পভৰে অৱণতা
ৰমণীৰ সালংকৃতা বাহুলতাদৰে ।
মেৰাই অশোক ডালে নৱমল্লিকাৰ ফুলে
মিচিকি হাঁহিটি হৈ চন্দ্ৰকান্তি হৰে ॥ ১৮
ঘন নীলা চুলি ঢাকি মালতীৰ ফুলপিন্ধি
কাণৰ কৰিছে ত্যাগ স্বৰ্ণ আভৰণ।
বিবিধ প্ৰকাৰ জানি নীলোৎপল ফুল আনি
ৰমণীসকলে সুখে কৰিছে ধাৰণ ॥ ১৯
চন্দন সংযুক্ত হাৰ কৰে আনি কুচ ভাৰ
ৰসনাৰে নিতম্বক কৰিছে শোভন।
ৰুনু ঝুনু শব্দ তুলি নুপুৰ চৰণে পিন্ধি
সুসজ্জিতা নাৰীকুল আনন্দিত মন ॥ ২০
চন্দ্ৰ হ'ল মেঘমুক্ত আকাশ তাৰকা যুক্ত
হ্ৰদত ফুলিছে ভেঁট ফুল অগনন।
তাতে ৰাজহংস চৰে পানীৰ স্ফটিক ধাৰে
মনোহৰ জলাশয়ে টানি ধৰে মন ॥ ২১
ফুলৰ পৰশ পাই শীতল মলয়া বয়
মেঘশূণ্য নিৰমল দিগন্ত বলয়
সুনিৰ্ম্মল হয় পানী বোকাহীন ধৰাখনি
চন্দ্ৰ আৰু নক্ষত্ৰেৰে আকাশ শুৱায় ॥ ২২
সূৰ্য্য আগমন হলে পদুমৰ ফুল ফুলে
ৰমণীৰ হাস্য-লাস্য ভৰা মুখযেন
চন্দ্ৰমা আতঁৰি গলে ভেঁটোযে মৰহি পৰে
পতি বিয়োগত যেন বিষন্ন বদন ॥ ২৩

পথিকৰ প্ৰাণ কান্দে নয়নৰ আভা দেখে
মৰহা ভেঁটতে নিজ প্ৰাণ প্ৰেয়সীৰ।
খাৰুৰ কোমল ধ্বনি হাঁহৰ মাততে শুনে
বন্দুলীত জাগে ভ্ৰান্তি অধৰ কান্তিৰ। ২৪
ইদৰে শৰতে হায় ধৰাত বিদায় লয়
চন্দ্ৰকান্তি এৰি যায় নাৰীৰ মুখত
নাৰীৰ ওঁঠত দিয়ে বন্দুলী ফুলৰ শোভা
হাঁহৰ কাকলি দিয়ে পদ নুপুৰত ॥ ২৫
বিকশিত পদ্মমুখী নীলোৎপল নেত্ৰ ধাৰী
শুভ্ৰাকাশ ফুল ধাৰী শৰৎ সুন্দৰে।
মত্ত কামিণীৰ সম পুষ্প হাঁহি অনুপম
কল্যাণ সাধন যেন কৰক সবাৰে ॥ ২৬

হেমন্ত বৰ্ণনম্

গছত নতুন পাত পলাশ ফুল ফুলে
পদুম আতৰি যায় ধানবোৰ পকে
নিয়ৰৰ কণাবোৰে কৰি আচ্ছাদন
চোৱা প্ৰিয়ে, হেমন্তৰ হ'ল আগমন ॥ ১
বিলাসী নাৰীয়ে আৰু ফুলৰ ৰেণুৰে
ৰক্তিম আভাৰে কুচ সজাব নোৱাৰে
কুন্দ পুষ্প হাৰ আৰু চন্দ্ৰহাৰ লৈ
নোৱাৰে সজাব স্তন মনোহৰ কৈ ॥ ২
বিলাসী নাৰীয়ে দুটি শুৱনি বাহুত
নোৱাৰে পিন্ধিব পুষ্প বলয় অঙ্গদ
পয়োধৰ নিতম্বাদি ঢাকিবৰ বাবে

সুক্ষ্ম বস্ত্র পৰিধান কৰিব নালাগে ॥ ৩
স্বৰ্ণ-ৰত্ন বিভূষিত কাঞ্চী ফুল লৈ
নসজাই নিতম্বক মনোহৰ কৈ।
হংস কাকলিৰ তুল্য নুপুৰ ধ্বনিৰে
পদ্মসম পদ দুটি শোভিত নকৰে ॥ ৪
হালধীবোলেৰে দেহা কৰিছে শোভন
মুখপদ্মে পত্ৰৰেখা কৰিছে অঙ্কন।
অগৰু ধূপেৰে শিৰ কৰি সুশোভন
ৰমণীয় কামোৎসৱ কৰে আয়োজন ৫ ॥
ৰতি শ্ৰমে ৰমণীৰ মুখ শেতা পৰে
অতিশয় আনন্দতো হাঁহিব নোৱাৰে।
অধৰৰ দন্তক্ষত ব্যক্ত হোৱা ভয়
মিচিকি হাঁহিৰে সেয়ে আনন্দ বুজায় ॥ ৬
নাৰীৰ উৰ্দ্ধৰে স্তনে শীতে স্পৰ্শ কৰে
অঙ্গৰ পীড়ন সেয়ে সহিব নোৱাৰে।
গছৰ পাতত পৰা নিয়ৰ টুপিৰে
চকুপানী টোকে শীতে অতি বিষাদেৰে ॥ ৭
পকাধানে ঢাকি ধৰে বিশাল ধৰণী
হিমে ধোৱা, তাতে চৰে শুৱনি হৰিণী
ক্ৰৌঞ্চ পখী জাকে জাকে ঘূৰি ঘূৰি ফুৰে
দিগন্তৰ এই ৰূপে মন-প্ৰাণ হৰে ॥ ৮
নীলোৎপল কাদম্বেৰে অতিকে শুৱনি
ফটিকৰ ধাৰ যেন সুনিৰ্মল পানী।
সুশীতল সৰোবৰ দেখি মনোহৰ
হৃদয় বিদৰি যায় যত পুৰুষৰ ॥৯
চোৱা প্ৰিয়ে, হিমসিক্ত শীতল বায়ুয়ে

প্ৰিয়ঙ্গুৰ লতাবোৰ কঁপায় কিদৰে
পতিহীনা ৰমণীৰ শ্ৰীহৰা প্ৰায়
শীত লাগি লতা ডালি গইছে শুকাই ॥ ১০
পুষ্পমধু পানে মুখ সুগন্ধিত হয়
নিশ্বাস বায়ুত দেহা সুৰভিত ময়।
সম্ভোগ বিলাসী যেন হৈ উঠে মন
শয়ণত পৰস্পৰে কৰে আলিঙ্গণ ॥ ১১
অধৰত দন্তক্ষত কৰেযে অঙ্কণ
নখক্ষতে শোভনীয় কৰে দুটি স্তন।
অশিখিল ৰতি ভোগ কৰি অনুপম
নাৰীৰ যৌৱণ ক্ষুধা কৰে উপশম ॥ ১২
ৰাতিপুৱা বহিলৈ ৰ'দ কাচলিত
দাঁতেৰে কামুৰি ধৰি ওঁঠ দুয়োটিক
পতিৰ সম্ভোগ চিহ্ন দাপোনত চাই
কোনো কোনো যুৱতীয়ে কিযে তৃপ্তি পাই ॥ ১৩
কোনোয়েবা ৰতি শ্ৰমে ক্লান্ত হয় অতি
উজাগৰ হেতু ৰঙা হয় চকু দুটি
শয্যাৰ দাঁতিত দোলে কেশ সুশোভন
প্ৰভাতি সূৰ্য্যৰ তাপে কৰিছে শয়ন ॥ ১৪
ঘন কৃষ্ণ কেশ যুক্ত কোনোবা কামিনী
উন্নতস্তনৰ ভৰে অত্যন্ত শুৱনি
কাম গন্ধী মালাধাৰী আঁতৰাই থৈ
কেশৰ বিন্যাশ কৰে লয়লাস কৈ ॥ ১৫
সম্ভোগৰ চিহ্ন দেখি আনন্দ অন্তৰে
অধৰ শোভিত কৰে ঈষৎ হাঁহিৰে
বেণি গঠা চুলিটাৰি কুঞ্চিত নয়ন

নৱ ৰক্ত বস্ত্ৰ আনি কৰিছে ধাৰণ ॥ ১৬
কোনো নাৰী ক্লান্ত হয় সুৰত ক্ৰীড়াত
উন্ধ-কুচ মুক্ত হয় মদন পীড়াত
স্বেদ সিক্ত অঙ্গ ঢাকি কৰি সযতন
তেল আৰু হৰিদ্ৰাদি কৰিছে মৰ্দ্দন ॥ ১৭
পকা ধানে ধাননিৰ শোভা তুলি ধৰে
ক্ৰৌঞ্চ নাদে চতুৰ্দ্দিক মুখৰিত কৰে
বহুগুণী ৰমণীয়, এইযে হেমন্তে
সকলোৰে সুখ যেন বিধানে সততে ॥ ১৮

শিশিৰ বৰ্ণনম্ —

ধান আৰু কুঁহিয়াৰে ধৰা ঢাকি ধৰে
ক্ৰৌঞ্চবোৰে আনন্দত সুখ ধ্বনি কৰে।
সকলো ভোগেৰে ধৰা ভৰি পৰে অতি
শীতৰ বৰ্ণন প্ৰিয়ে শুনা কাণ পাতি ॥ ১
ৰুদ্ধদ্বাৰ যুক্ত গৃহ হয় ইকালত
অগ্নি আৰু সূৰ্য্যতাপ অতি আকাঙ্খিত.
স্থূল বস্ত্ৰ পৰিধেয় হয় সকলোৰে
ৰমণীৰ সঙ্গ বাঞ্ছা কৰে সাদৰেৰে ॥ ২
চন্দ্ৰ কিৰণৰ তুল্য চন্দন শীতল
শৰৎ চন্দ্ৰৰ সমস্নিগ্ধ ধৰাতল
তুষাৰ কণাৰে সিক্ত মলয় পৱন
নোৱাৰে তুষিব আৰু মানুহৰ মন ॥ ৩
শীতৰ হিমেৰে সিক্ত সুশীতল স্থান
চন্দ্ৰৰ জ্যোৎস্নাত শাঁত পৰা তৰাগণ
হিমেৰে শীতল হোৱা চন্দ্ৰাৱলী ৰাতি
নোৱাৰে জগাব কাৰো মনৰ পীৰিতি ॥ ৪

উৎকণ্ঠিতা যুৱতীয়ে তম্বুলাদি খাই
অনুলেপে অঙ্গে, মালা পিন্ধে যতনাই
ফুলমধু পানে মুখ সুগন্ধিত কৰি
সুগন্ধি শয়ণ কক্ষ সোমাই সাদৰি ॥ ৫
তৰ্জ্জন-গৰ্জ্জন কৰি ভীত দেখুৱাই
বহু অপৰাধী পতি কাষৰত পাই
কামনাত অপৰাধ ক্ষমা কৰি দি
যতনে স্বামীকে পুনু ধৰিছে সাৱটি ॥ ৬
নতুন যৌৱনা নাৰী দীঘলীয়া ৰাতি
বিলাসী পতিয়ে কৰে সুনিৰ্দ্দয় ৰতি
ক্লান্ত হৈ পৰে পাই নিষ্ঠুৰ ৰমণ
পুৱতি নিশাতে উঠি কৰিছে ভ্ৰমণ ॥ ৭
ৰঙা আকাশৰ মালা পিন্ধিছে বক্ষত
ৰাঙলী বসন যত্নে পিন্ধিছে দেহত
সুগন্ধি ফুলেৰে কেশ সুশোভিত কৰি
নাৰীয়ে শীতক যেন লইছে সাদৰি ॥ ৮
কুঙ্কুমৰ ৰাগে ৰক্ত কোমল বক্ষত
যৌৱনৰ উষ্ণতাৰে আশ্ৰয় তপত
কামীজনে কামিনীৰ আলিঙ্গণ পাই
দুৰ্জ্জয় শীতকো যেন কৰে পৰাজয় ॥ ৯
এয়ে সেই শীত কাল, যেতিয়া নাৰীয়ে
স্বামীৰ লগত অতি আনন্দ মনেৰে
উদ্দীপনাস্ৰষ্টা আৰু উল্লাস বঢ়োৱা
পান কৰে মানাহৰ সুগন্ধি মদিৰা ॥ ১০
মদিৰাৰ মাদকতা যেতিয়া আঁতৰে
পতিৰ সম্ভোগচিহ্ন দেখিলে শৰীৰে

আনন্দত কোনো নাৰী মৃদু হাস্য কৰি
শয়ন কক্ষৰ পৰা যায়যে আতঁৰি ॥ ১১
কোনো নাৰী ধূপ গন্ধি মালা ত্যাগ কৰি
আউলি-বাউলি অসংযত চুলিটাৰি
অতি সুগভীৰ নাভি যুক্তা নিতম্বিণী
শয্যা ত্যাগ কৰি যায় কমল নয়নী ॥ ১২
সদ্য জল এৰা স্বৰ্ণ পদ্মযেন শোভা
সুদীৰ্ঘ নয়ন দুটি তাত ৰক্ত আভা
দুয়োস্কন্ধে বৈ পৰা মেলি চুলিটাৰি
ঘৰৰ মাজত শোভে লক্ষ্মী বোৱাৰী ॥ ১৩
কুচভৰে ক্লান্ত হোৱা বিশাল জঘনী
মন্দ-মন্দ গতি কৰে কোনোবা তৰুণী
ৰাতিৰ সম্ভোগ বেশ পৰিত্যাগ কৰি
দিনৰ নতুন সাজ পিন্ধিছে সাদৰি ॥ ১৪
ৰাতিৰ বিদায় হ'লে সূৰ্য্য উদয়ত
স্বামীৰ সম্ভোগচিহ্ন দেখি শৰীৰত
সম্ভোগে বিবৰ্ণা নিজ মুখ দেখা পাই
লাজতে তৰুণী থাকে গৃহতে লুকাই ॥ ১৫
ধান গুড় কঁুহিয়াৰে ভৰপূৰ ঋতু
ভোগে হয় ভোগলিপ্সা বঢ়োৱাৰ হেতু
বিৰহ জগাই তোলে বিৰহী জনক
এনে শীতে সকলোৰে মঙ্গল সাধক ॥ ১৬

বসন্ত বৰ্ণনম্

আমৰ ফুলেৰে সজা লৈ তীক্ষ্ণ শৰ
ভ্ৰমৰেৰে ধনুৰ্গুণ সজায় সুন্দৰ

কৰিবলে বিৰহীৰ মন উচাটন
চোৰা প্ৰিয়ে বসন্তৰ হ'ল আগমন ॥ ১
গছে গছে ফুলে ফুল পানীত পদুম
নাৰী হয় ভোগ লিপ্সু সুগন্ধি পৱন।
সন্ধ্যাই বিলাই সুখ দিনো ৰম্য হয়
বসন্তত সকলোটি দেখি শোভাময় ২
হ্ৰদৰ পানীক আৰু মনিমেখলাক
চন্দ্ৰৰ কিৰণ আৰু ৰমণী গণক।
পুষ্পভৰে অৱনত যত আম্ৰচয়
সবাকো সৌভাগ্য দিয়ে এই বসন্তই ॥ ৩
বসন্তৰ আগমণে বিলাসী প্ৰাণত
আৱেগ জন্মায় কুস্কুম ৰঞ্জিত বস্ত্ৰত
কুসুম বৰ্ণৰ বস্ত্ৰে ঢাকি নিজকায়
কুসুম পুষ্পৰ দৰে সৌন্দৰ্য্য বঢ়াই ॥ ৪
নাৰীয়ে কাণত পিন্ধা নৱকৰ্ণিকাৰ
অলকা শোভিত কৰা কৃষ্ণ অলোকৰ
নৱ-মল্লিকাৰ লতা কৰি সুশোভিত
ফুলবোৰ ফুলি উঠে এই বসন্তত ॥ ৫
বিলাসী ৰমণী গণে এই বসন্তত
চন্দন মণ্ডিত হাৰ পিন্ধে যে বক্ষত
বাজু আৰু বলয়াদি দুহাতত পিন্ধে
কাঞ্চি হাৰ আনি স্থূল জঘণত বান্ধে ॥ ৬
নানাবিধ অনুদ্ৰব্যে খ শোভাকৰে
বক্ষস্থলে বিন্দু বিন্দু ঘৰ্ম্ম জল ভৰে
এনেদৰে বসন্ততে বিলাসী নাৰীৰ
স্বৰ্ণপদ্ম তুল্য মুখ হয় শোভাপূৰ ॥ ৭

ভোগবিলাসৰ হেতু পুৰুষ সবৰ
অতিকে শিথিল হয় বসন দেহৰ
কাষতে পুৰুষৰত্ন দেখি নাৰীকুল
আলিঙ্গন পাবলৈ হয় বিয়াকুল ॥ ৮
বিলাসী নাৰীৰ হয় চিন্তা জাগৰণ
ঘন ঘন হামি উঠে দেহাযে বিবৰ্ণ
বেশভূষা প্ৰসাধনে হয় উৎসুকিনী
ৰসালাপ কামনাত চিত্ত উন্মাদিনী ॥ ৯
কামদেৱে চলপাই এই বসন্তত
বহুৰূপে স্থিত লয় বিভিন্ন অঙ্গত
চক্ষুত চঞ্চল আৰু কাঠিন্য স্তনত
নাভীত গভীৰৰূপে, বিশাল জঙ্ঘাত ॥
বক্ষস্থলে ৰয় কাৰ পাণ্ডুৰূপ ধৰি
ইদৰে ৰমণী হয় অত্যন্ত সুন্দৰী ॥ ১০
অনঙ্গৰ বানে বিদ্ধ প্ৰমদ জনৰ
নিদ্ৰাহিনতাত হয় আলস্য অন্তৰ
বচন জড়তা পূৰ্ণ মদিৰা প্ৰাণত
কুটিলতা ফুটি উঠে ভ্ৰূক্ষেপ দানত ॥ ১১
মদ্যপান হেতু হয় আলস্যা যুৱতী
অনঙ্গ আৱেশে হয় বিলাসিনী অতি
পিয়ঙ্গু, অগৰু আৰু সুগন্ধি কুঙ্কুম
মৃগনাভ যুক্ত চন্দন কৰে আলেপন ॥ ১২
নোৱাৰি সহিব তীব্ৰ কন্দৰ্পৰ বাণ
স্থূল এৰি সুক্ষ্ম বস্ত্ৰ কৰে পৰিধান।
লাক্ষাৰসেসিক্ত আৰু কৃষ্ণ অগৰুৰ

সুগন্ধেৰে অঙ্গ বস্ত্ৰ কৰে মনোহৰ ॥ ১৩
আম্ৰ মধুপানে হয় উন্মত্ত কোকিল
প্ৰেয়সীক চুম্বন যাচে হৃদয় আকুল
ভ্ৰমৰ উন্মাদ হয় পদ্ম মধু পানে
প্ৰিয়াৰ হৃদয়ৰঞ্জে মধুৰ গুঞ্জনে ॥ ১৪
তাম বৰণৰ কুঁহি পাতবোৰ মেলে
ডাল ভৰি ভৰি তাতে ফুলবোৰ ফুলে
বতাহত হালি-জালি আম গছবোৰে
ৰসাবেশে মানুহৰ মন-প্ৰাণ হৰে ॥ ১৫
নতুন পল্লবে ফুলে গছ অশোকৰ
আমূল পৰ্য্যন্ত হয় প্ৰবাল ৰঙৰ
নতুন যৌৱন পোৱা বিৰহী সকল
অশোক দেখিলে হয় শোকত আকুল ॥ ১৬
ফুলে-পাতে জাতিষ্কাৰ মাধৱী লতাক
আবেগতে চুমা যাচে মত্ত অলিজাক
এনে মধুময় শোভা কৰি নিৰীক্ষণ
প্ৰণয় উৎকণ্ঠী হয় ভোগলিপ্সু জন ॥ ১৭
প্ৰতিভাত কৰি তোলা প্ৰিয়া মুখ কান্তি
দেখা পালে সদ্যজাত কুৰবক পান্তি
কোৱা প্ৰিয়ে কোন এনে বিৰহী জনৰ
কন্দৰ্পৰ বানবিদ্ধ নহব অন্তৰ ॥ ১৮
বসন্তৰ পৰশত ফুলবোৰ ফুলে
মৃদু মলয়াৰ বাত ধীৰে হালে-জালে
ৰঙচুৱা পলাসেৰে শোভিতা ধৰণী
যেন সদা বিবাহিতা নতুন গৃহিণী ॥ ১৯

কিংশুকে কি ভেদা নাই হিয়া যুৱতীৰ
কৰ্ণিকাৰে দহা নাই হৃদয় নাৰীৰ
পুনঃ কোকিলে আহি মধুৰ সুৰেৰে
মৃতকৰ হিয়া ভেদি মৃত্যু বাণ মাৰে॥ ২০
মতা কোকিলৰ সেই আনন্দ অন্তৰে
মদে গদ্ গদ্ হৈ সুমধুৰ স্বৰে
বিনয় ভাবেৰে থকা ঘৰৰ মাজত
লজ্জাশীলা ৰমণীকো কৰে ব্যাকুলিত॥ ২১
পুষ্পিত আমৰ ডাল ধীৰেৰে কঁপাই
কোকিলৰ মধুৰবে দিশ বিয়পাই
হিমকণা মুক্ত ধীৰ বয় সমিৰণ
মানুহৰ মন প্ৰাণ কৰি আকৰ্যণ॥ ২২
কুন্দফুলে সুশোভিত উপবনবোৰে
বিলাসী যুৱক মন হেলাৰঙে হৰে
লাস্যময়ী যুৱতীৰ হাঁহিৰ শোভাৰে
নিস্পৃহ মুনিৰো মন আকৰ্ষণ কৰে॥ ২৩
ৰমণী সকলে পিন্ধি স্বৰ্ণকাঞ্চি হাৰ
চ'তৰ মাহতে হৰে মন পুৰুষৰ
কোকিলৰ সুধাকণ্ঠে ভৃঙ্গৰ সু-স্বৰে
ইকাৰ্য্যত ৰমণীক সহযোগ কৰে॥ ২৪
শুভিথকা নানাবিধ পুষ্পিত গছেৰে
মুখৰিত হৈ থকা কুলীৰ মাতেৰে
শিলাখণ্ডে ভৰিথকা পৰ্ব্বত পান্তিয়ে
ইকালতে মানুহৰ মন হৰি নিয়ে॥ ২৫
পুষ্পিত আমৰ সেই মোহন শোভাই

পথিকৰ বিৰহাগ্নি দিয়েছি জ্বলাই
দুই হাতে মুখ ঢাকি চকু মুদি লৈ
হুমুনিয়াহ কাঢ়ে আৰু কান্দে মুগ্ধহৈ॥ ২৬
কুলী আৰু ভ্ৰমৰৰ সুমধুৰ স্বৰে
আমৰ মুকুল আৰু কৰ্ণিকাৰ বোৰে
সততে জাগ্ৰত কৰে কাম চেতনাক
ইদৰে বসন্তে হৰে নাৰীৰ চিত্তক॥ ২৭
আমৰ মুকুলে বাণ ধনু কিংশুকৰ
ভ্ৰমৰৰ গুণ ৰছি, ছত্ৰ চন্দ্ৰমাৰ
মলয়ৰ গজ, বন্দী মত্ত কুলীস্বৰ
হওক বসন্ত ঋতু সুখৰ আঁকৰ॥ ২৮
বসন্ত কালতে এই ৰমণী সকলে
ঘৰ সুসজ্জিত কৰে নানাবিধ ফুলে
নিজ শৰীৰৰ শোভা বঢ়াৰ আশাৰে
সুসজ্জিতা হয় নাৰী বিবিধ ফুলেৰে॥ ২৯
ফুলি থকা আম গছ দেখিলে পথত
ধীৰে ধীৰে কঁপি থকা মলয় বায়ুত
সহিব নোৱাৰে হাঁয়! প্ৰবাসী প্ৰাণত
মদনৰ পঞ্চশৰে কৰেহি আঘাত॥ ৩০
কুলীৰ মধুৰ কণ্ঠে ৰমণী কণ্ঠক
কুন্দৰ শুৱনি ফুলে সুন্দৰ দাঁতক
নাৰীৰ বাহুৰ শোভা কুঁহিপাত বোৰে
বসন্ত ঋতুয়ে যেন উপহাস কৰে॥ ৩১
স্বৰ্ণপদ্ম অনুকাৰী বদন কমলে
চন্দ্ৰ কিৰণেৰে ধৌত সঁহাৰি স্তনেৰে
মদন ৰাগেৰে ভৰা কটাক্ষ পাতত

কাম তৃষ্ণা সৃষ্টি কৰে মুনিৰো মনত ॥ ৩২
পদ্ম গন্ধে ভৰা মুখ আৰক্ত নয়ন
পুষ্পেৰে ভূষিত কেশ অতি সুশোভন
স্তন ভাৰে নত বক্ষ নিতম্ব সুন্দৰ
কোন অঙ্গ কমণীয় নহয় নাৰীৰ
বসন্তৰ প্ৰতিভাতে কিযে মনোহৰ ॥ ৩৩
আমৰ মুকুলে বায়ু সুৰভিত কৰে
স্থিৰ চিত্তা যুৱতীৰো প্ৰাণ মনহৰে
কোকিলৰ মধুৰৱ অলিৰ গুঞ্জন
বিচলিত কৰি তোলে মানুহৰ মন ॥ ৩৪
ৰমণীয় সন্ধ্যাকাল চন্দ্ৰৰ কিৰণ
কুলীৰ মধূৰ স্বৰ সুগন্ধি পবন
ভ্ৰমৰ গুঞ্জনে আৰু সুৰাৰ সুস্বাদে
ইকালতে কৰে মন বিলাস-উন্মাদ ॥ ৩৫
দিনত গছৰ ছাঁয়া ৰাতিও জোনাকে ভৰা
সুশীতল আট্টালিকা শয়ণ কালত।
প্ৰেয়সীৰ আলিঙ্গণ তুষ্ট কৰে প্ৰাণমন
বসন্তৰ প্ৰতিদান নৰ জগতত ॥ ৩৬

—×—